

**MODEL IN-SITU OČUVANJA AUTOHTONIH PASMINA U
PARKU PRIRODE LONJSKO POLJE****G. Gugić, D. Ivaštinović**

Park prirode Lonjsko polje nije samo najveće zaštićeno nizinsko poplavno područje u cijelom Dunavskom poriječju već je i područje s najvećom koncentracijom izvornih pasmina u Hrvatskoj. Javna ustanova Park prirode Lonjsko polje je od svog samog osnutka 1998. godine poduzimala mjere za očuvanje izvornih udomaćenih svojti, i to sukladno ciljevima Strategije očuvanja biološke i krajobrazne raznolikosti (NN 81/99):

- I. Očuvanje krajobraza
- II. Zaštita ekoloških sustava i staništa
 - II.2. močvare i vode
 - II.6. travnjaci i oranice
 - II.8. staništa
- IV. zaštita genetske raznolikosti udomaćenih svojti

Naglasak je pri tome stavljen na in – situ očuvanje prije svega iz razloga što se stanovništvo parka prirode i danas uglavnom bavi tradicionalnom poljoprivredom. Veliki kompleks poplavnih pašnjaka pruža mogućnost ispaše za „neograničeni“ broj stoke. Kako konvencionalne pasmine zbog svoje „isplativosti“ istiskuju izvorne pasmine iz proizvodnje Ustanova je poduzela niz aktivnosti za povratak izvornih pasmina u Lonjsko polje. Ustanova je 20.07.2001. godine nabavila šest krmača i tri nerasta Turopoljske svinje. Tri krmače i jedan nerast od Ivana Adamovića iz Mužilovčice i tri krmače i dva nerasta od Plemenite općine Turopoljske radi stvaranja nukleus stada Turopoljske svinje u njezinom izvornom okolišu. Nekoliko je bitnih razloga stvaranja nukleus stada Turopoljskih svinja od strane JUPP Lonjsko polje:

Goran Gugić / Dražen Ivaštinović
Javna ustanova Park prirode Lonjsko polje
Krapje 30, 44 325 Krapje, Tel:044 672 080, GSM:098 222 087
e-mail: ranger@pp-lonjsko-polje.hr

1. Turopoljska svinja je dio krajobraza Lonjskog polja, gdje ima važnu ulogu u održavanju biološke raznolikosti. Visoko je prilagodljiva na patološke uvjete vlažnih i močvarnih staništa, te je otporna i skromna u pogledu zahtjeva držanja, hranidbe i njege. Idealna je za držanje na otvorenom u šumskoj i poljskoj ispaši.
2. Ekonomski gledano Turopoljska svinja može biti interesantna u turističkoj ponudi. Mogućnosti proizvodnje hrana po principu biološke proizvodnje tj. na tradicionalan način u Lonjskom polju daju poseban značaj Turopoljskoj pasmini.
3. S kulturno-povjesnog aspekta sustav pašarenja predstavlja jedini preostali takav sustav tipičan za cijelu Srednju Europu do kraja 19. stoljeća.
4. Turopoljska svinja ima naročitu vrijednost jer se može koristiti i u znanstvene svrhe i to za :
 - Ekološka istraživanja u sustavu jato managementa
 - Proučavanje utjecaja svinja pri šumskoj i poljskoj ispaši na vegetaciju
 - Usporedbu i procjenu genetskog napredka i promjene u selekcioniranim populacijama
 - Biološka istraživanja u fiziologiji, hranidbi, reprodukciji, genetici i otpornosti na ekstremne klimatske uvjete, te otpornosti na bolesti

Kako se broj svinja u vlasništvu Ustanove povećavao pristupilo se modelu posudbe i darivanja turopoljskih svinja zainteresiranom lokalnom stanovništvu. Naime, odlučeno je da Ustanova zadrži po dvije kompletne genetske kopije svinja u Krapju na lokaciji Krapje 30, gdje je izgrađen svinjac sa gaterom. Sav pomladak svinja ponuđen je zainteresiranim stanovnicima sa područja Parka prirode i okolnog područja. Zaintersiranom lokalnom stanovništvu Ustanova temeljem Ugovora daje mlade Turopoljske svinje i to dvije ženke i jednog mužjaka pojedinom stočaru. Svinje ostaju u vlasništvu Ustanove tri godine, a nakon toga prelaze u vlasništvo stočara kod kojeg se nalaze. Stočar ima obvezu pridržavati se uputa Ustanove o uzgoju te u roku od tri godine vratiti Ustanovi onaj broj ženske prasadi koliko je preuzeo svinja. Ustanova na svinje koje su u njezinom vlasništvu ostvaruje državni poticaj te ga na ime troškova prehrane svinja isplaćuje stočarima. Sav pomladak svinja koje se nalaze kod lokalnog stanovništva je njihovo vlasništvo i slobodno s njim raspolažu. Ovaj program se provodi od 20.04.2004. godine i do 01.09.2007 je ukupno sklopljeno 12

Ugovora o posudbi i darivanju Turopoljskih svinja. Stanje matičnog fonda u vlasništvu Ustanove na dan 01.09.2007 je devet nerastova i dvadeset i šest krmača. Program posudbe i darivanja se provodi kontinuirano i njegov intenzitet ovisi o broju mladih svinja. Iznenadujuća je zainteresiranost stanovništava, tako da se vrše predbilježbe za svinje u Ustanovi i godinu dana unaprijed.

Kao izravna posljedica ratnih zbivanja prije svega u dijelu Parka nizvodno Jasenovca je nestanak stoke na pašnjacima. Nestankom stoke na području Lonjskog polja krenula je prirodna sukcesija pašnjaka i livada u šumu, pogotovo širenjem neofita čivitnjače ili bagremovca (*Amorpha fruticosa*). Bagremovac je vrsta Sjeverne amerika koja se u Posavini počela širiti šezdesetih godina prije svega poplavom, zbog lakog sjemena koje pliva na vodi. Danas je gotovo 2,5% (10201 ha) površine PPLP zaraslo u čiste sastojine Čivitnjače, a još 5817 ha površina na kojima se pojavljuje čivitnjača u većoj ili manjoj mjeri (karta staništa Parka prirode Lonjsko polje 1:2500, PPLP i OIKON, 2006). Razmišljajući o mogućnostima obnove pašnjaka, metodama i načinu obnove Ustanova se odlučila za nabavku otpornog, prilagodljivog i izvornog goveda koje jede čivitnjaču. Kako se u dijelu Posavine uzgajalo posavsko govedo (posavska gulja) što je manji tip podolskog goveda koji je međutim izumro, Ustanova je 2004. godine kupila matično stado Slavonsko-srijemskog podolskog goveda iz Centra za reprodukciju u Križevcima. Kupljeno je devetnaest krava i jedan bik. Stoka je smještena na pašnjak Orlinci koji se nalazi uz sam Ornitološki rezervat Krapje dol i na njemu je proglašena preventivna zaštita. Sam pašnjak Orlinci je do 1990. bio oranica bivšeg PIK-a. Zapuštanjem oranice krenula je prirodna sukcesija na oranici te je ona u potpunosti zarasla u neofitsku vrstu bagremovac (*Amorpha fruticosa*). Nakon stavljanja pod preventivnu zaštitu Ustanova je započela upravljati pašnjakom na tradicionalan način. Pašnjak je u fazi pretvorbe iz napuštene oranice u pašnjak jagodaste djeteline i pršljenaste rosulja (*Trifolium-agrostoides stoloniferae*) kombiniranim korištenjem košnja – ispaša, te je kao takav posebno vrijedno kao:

1. utjecajno područje ornitološkog rezervata Krapje Dol u kojem gnijezdi mješovita kolonija bijele žličarke, male bijele čaplje, gaka, čaplje dangube i žute čaplje, vrste sa popisa EU Direktive o pticama (Council Directive 79/409/EEC)
2. Utjecajno područje vrijednog staništa slobodno plivajućih flotanantnih i submerznih hidrofita (*3150 Hydrocharition*) sa popisa Direktive o staništima (Council Directive 92/43/EEC)

3. hranidbeno stanište za ptice

4. stanište ugrožene vrste leptira (*Lycaena dispar*), (Fauna danjih leptira (*Insecta:Lepidoptera*) Parka prirode Lonjsko polje, diplomski rad, Vlatka Mičetić, PMF Zagreb, 2005.) koja se nalazi na popisu direktive o staništima, a na navedenom pašnjaku ima stabilnu populaciju.

Matično stado je na pašnjak Orlince stiglo 22.10.2004. godine. Danas se na pašnjaku nalazi 27 krava, 1 bik, 17 komada ženske teladi, 13 komada muške telad i 7 volova (kastrata), te jedan bik u Centru za reprodukciju u Križevcima na uzimanju sperme za arhivu sperme. Sam cilj kupnje matičnog stada Slavonsko-srijemskog podolskog goveda je uz očuvanje vrste bio i obnova ratom uništenih pašnjaka. Kao pokusno područje za obnovu pašnjaka uzeta je navedena oranica uz OR Krapje dol. Oranica je u potpunosti bila zarasla u čivitnjaču. Dolaskom Podolskih goveda na oranicu pokrenut je postupak obnove. Cjela površina je tarupiorana te podjeljena u četiri dijela. Jedan dio od 2,5 ha je korišten kao karantena i zimovalište za životinje. Površina od cca 20 ha je korištena samo za ispašu, cca 10 ha je jedanput godišnje košena u proljeće a ostatak godine korišteno kao pašnjak, cca 10 ha je košeno dva puta godišnje a ostatak godine korišteno kao pašnjak i cca 3 ha je ostavljeno prirodnoj sukcesiji. Cilj ovakve podjele i različitih modela ispaše i košnje je utvrditi kojim modelom se najbrže postiže „prirodni pašnjak“. Pokus na Orlincima je pokazao da je učinkovitija metoda obnove da se zarasli pašnjak jednom istarupira te da se na njega zatim pusti stoka da pase. Ustanova porastom broja podolski goveda planira ovim principom obnavljati zapuštene pašnjake u Lonjskom polju. Model bi se sastojao u tome da se zarasli pašnjak istarupira, podolci na njemu pasu godinu ili dvije i onda na njega dolazi domaća stoka. Razlog pristupa ovakvom modelu je taj što je domaće stoke još uvijek vrlo malo na pašnjacima. Stanovništvo svoju stoku uglavnom tjera na čiste i održavane pašnjake, a izbjegava one koji su zarasli djelomično ili potpuno zbog toga jer je na njima mala produktivnost. Ovakvim modelom obnove zaraslih pašnjak Ustanova stvara preduvjete za dolazak domaće stoke s jedne strane i povećava populaciju Podolskih goveda s druge strane. Prioritetno polje za obnovu je Poganovo polje koje se nalazi na istočnoj strani parka i najvrijednije je polje po bioraznolikosti. Što se tiče samog In – situ očuvanja pasmine slavonsko – srijemskog podolskog goveda dugoročni cilj je da se i na Podolska goveda primjeni model posudbe i darivanja lokalnom stanovništvu kao i kod Turopoljskih svinja. Kako Podolac može biti zanimljiv lokalnom stanovništvu samo ako je isplativ. G. Gugić je izradio usporednu analizu obnove pašnjaka Spomen područja Jasenovac i pašnjaka Orlinci. Naime livada na spomen području jasenovac je također kao i

pašnjak Orlinci tijekom rata potpuno zarasla u Čivitnjaču. Rezultati usporedne analize troškova obnove su sljedeći:

Spomen područje Jasenovac	Pašnjak Orlinci
120 ha	50 ha
3 x tarupiranje: 165.000 €	20 životinja: 18.500 €
	Veterinarske usluge i ostali dokumenti: 1000 €
	Ograde: 4300 €
	Sijeno: 6300 €
	Čuvar: 4100 €
→ 1375 €/ha	→ 684 €/ha

Iz analize se vidi da je metoda obnove pašnjaka po modelu Lonjskog polja 50% jeftinija od metode Spomen područja Jasenovac iako je u cijenu uključena i nabavka matičnog stada.